

O'QITUVCHINING MEHNATINI ILMIY TASHKIL ETISH SHAKL VA VOSITALARI

Abdinazarova Xonzoda Menglimurotovna

Arziqulova Marjona Nurbekovna

Termiz davlat pedagogika instituti talabalari

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada o'qituvchining mehnatini ilmiy tashkil etishning mazmuni, tamoyillari va ahamiyati yoritilgan. O'qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etish — bu pedagogik jarayonni rejalashtirish, vaqtni to'g'ri taqsimlash, o'qitish va tarbiyalash metodlarini samarali tanlash, shuningdek, kasbiy faoliyatni tizimli boshqarish jarayonidir. Ushbu yondashuv o'qituvchining kasbiy mahoratini oshirish, ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini yaxshilash hamda o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va faollikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada mehnatni ilmiy tashkil etishning asosiy yo'nalishlari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unligi va samaradorlikni oshirish omillari tahlil qilingan.

Tayanch tushunchalar. O'qituvchisi, ta'lim muassasasi, nutq madaniyati, empatiya, pertseptiv, didaktik, konstruktiv, kommunikativ.

O'qituvchining mehnatini ilmiy tashkil etish mohiyati. Pedagogik mehnat – mehnat turlaridan biri bo'lib, unda o'qituvchi va o'quvchilar, moddiy va ma'naviy vositalar, mehnat shart-sharoitlari faol o'zaro harakatda bo'ladi. Qachonki, pedagogik faoliyat fan va amaliyotning zamonaviy yutuqlariga, mehnat jarayonini har tomonlama metodologik tahlil etish, barcha omillardan majmuaviy foydalanishga asoslansa, u holda uni ilmiy tashkil etilgan mehnat deb atash mumkin. O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etishga pedagogikaning alohida sohasi sifatida qaraladi.

O'qituvchi mehnatining muvaffaqiyati va samarasi uni ilmiy jihatdan puxta tashkil etishga, mehnatni oqilona uyushtirishga ta'sir etadigan shart – sharoitlarga va mehnatni amalga oshirish yo'llarini to'g'ri belgilashga bog'liq. O'qituvchi mehnati doimo ijodkorlik bilan amalga oshiriladi. Shuning uchun mehnatni amalga oshiruvchi o'qituvchi avvalo o'z mehnatini rejalashtirishda, o'zi puxta egallagan pedagogik mahoratiga va o'z ilmiga tayanishi lozim. Hozirgi zamon axborot kommunikatsion texnologiyalarining taraqqiyoti davrida o'qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil qilish fan va texnika yutuqlarini o'qituvchi tomonidan qay darajada o'zlashtirilishiga

ham bogʻliq.

Shu bilan birga oʻqituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil qilish uchun fanlar integratsiyasini, pedagogika va psixologiya fanlarining eng soʻnggi yutuqlarini muntazam oʻzlashtirib borish shart. Ushbu bilimlar axborot kommunikatsion texnologiyalari, matbuot, ilmiy jurnallar, ilmiy adabiyotlar asosida oʻzlashtiriladi.

Oʻqituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda vaqtdan unumli foydalanish, oʻzining keng imkoniyatlarini hamisha hisobga olish, oʻquv va tarbiya jarayonida har bir daqiqadan unumli foydalanish, vaqtni bekorga oʻtkazishga yoʻl qoʻymaslik muvaffaqiyat garovidir. Oʻqituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda avvalo:

- oʻz ijodiy imkoniyatlariga ishonishi;
- taʼlim muassasalarida olib boriladigan taʼlim – tarbiya jarayonini toʻliq tasavvur eta olishi;
- har bir tarbiyalanuvchining ruhiy holatini puxta bilishi;
- oʻz mehnati mexanizmini, qonuniyatlarini, cheklangan imkoniyatlarini yaxshi anglashi;
- taʼlim-tarbiya jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalaridan unumli foydalanishni bilishi shart.

Oʻqituvchi mehnatini ilmiy jihatdan toʻgʻri tashkil etish bir maqsadga yoʻnaltirilgan ijtimoiy–foydali mehnat boʻlib, u yuqorida taʼkidlab oʻtilganlardan tashqari, aql va diqqatni, jismoniy kuchni, shijoat va gʻayratni talab etadi.

Oʻqituvchi mehnatini ilmiy jihatdan toʻgʻri tashkil etilishi ularni mustaqil, erkin faoliyat koʻrsatishiga, oʻz fikr–mulohazalarini aniq va mukammal bildirishiga, har tamonlama shakllangan komil insonni tarbiyalashga, oʻz kasbini puxta oʻzlashtiradigan etuk mutaxassis tayyorlashga zamin yaratadi.

Oʻqituvchining kun tartibi va ish oʻrni

Pedagogik mehnatni ilmiy tashkil etish tamoyillari. Oʻqituvchi mehnatini ilmiy tashkil etish qonunlariga quyidagilar kiradi:

vaqtni maksimal ravishda tejash va undan samarali foydalanish;
ijobiy mehnat sharoitlari va dam olishni tashkil etish hamda samarali foydalanish;
mehnat jarayoni barcha ishtirokchilarining salomatligi va har tomonlama rivojlanishi haqida qaygʻurish.

Oʻqituvchi mehnatini ilmiy tashkil etish tamoyillari sifatida quyidagilarni keltirib oʻtish mumkin:

optimallashtirish – oʻquvchilarning oʻquv-tarbiya ishlari uchun ijobiy shart-sharoitlarni yaratish;
insonparvarlik tamoyili – pedagog va muuvchilarga salbiy taʼsir koʻrsatuvchi

hodisalarni bartaraf etish;
estetizatsiyalash tamoyili – ishchanlik qobiliyatini oshiruvchi badiiy unsurlarni kiritish;
tejamkorlik – o‘quv mashg‘ulotlarini oqilona tashkil etish;
individuallashtirish tamoyili – o‘quvchilarga tabaqalashtirilgan tarzda yondashuv;
jamoaviylik tamoyili – alohida xodim va pedagogik jamo mehnatini uyg‘unlashtirish;
nazariy va amaliy ta’limni optimal uyg‘unlashtirish tamoyili – qisqa muddatda o‘quvchilarning chuqur va mustahkam bilim olishlarini ta’minlash;
kadrlarni oqilona tanlash, ularning malakasini tizimli tarzda oshirib borish tamoyili;
pedagogik fanlar rivojini hisobga olgan holda o‘quv-tarbiya jarayonini rejalashtirish va tizimli yo‘lga qo‘yish.

O‘qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi ularni mustaqil, erkin faoliyat ko‘rsatishiga, o‘z fikr–mulohazalarini aniq va mukammal bildirishiga, har tamonlama shakllangan komil insonni tarbiyalashga, o‘z kasbini puxta o‘zlashtiradigan etuk mutaxassis tayyorlashga zamin yaratadi.

O‘qituvchi mehnati ilmiy jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishida o‘quvchilar bilan olib borilayotgan faoliyatning quyidagi yo‘nalishlariga e’tibor berish lozim:

- o‘qituvchi va o‘quvchilarning ikki tomonlama bir-biriga ta’siri natijalari;
- o‘qituvchining o‘quvchilar jamoasi bilan ishlay olish qobiliyati;
- sinf jamoasi faollari bilan olib boriladigan pedagogik faoliyatning ijobiy natijalari.

O‘qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to‘g‘ri tashkil etishning quyidagi vositalarga e’tibor berish lozim.

Pedagogik mehnatni ilmiy tashkil etishning asosiy yo‘nalishlari. O‘qituvchi mehnatining ta’lim-tarbiyaviy mohiyati ijobiy natijalar berishi uchun, o‘qituvchi sinf jamoasi bilan o‘tkazilayotgan har qanday tadbirni belgilangan vaqtda amalga oshirishi, mehnat va dam olish uchun ajratilgan vaqtdan unumli foydalana olishi, o‘z mehnati faoliyatida sog‘ligiga, ruhiy holatiga e’tibor berishi lozim.

Ayniqsa, yosh o‘qituvchilar mehnatini ilmiy asosda to‘g‘ri tashkil etishda quyidagi boshlang‘ich yo‘nalishlar muhim ahamiyatga ega:

1 – yo‘nalish. O‘qituvchi kasbiga oid faoliyat:

- a) o‘z ishiga, mutaxassisligiga oid bilimlarni mukammal egallash;
- b) mamlakatimiz Qonunlari, ta’lim sohasiga taalluqli hujjatlarni puxta bilishi;
- v) pedagogika, psixologiya va o‘z mutaxassisligiga oid eng so‘nggi yangiliklardan xabardor bo‘lib borish;
- g) o‘quvchilar jamoasi va har bir shaxs haqida ma’lumotlarni o‘rganish;
- d) ilg‘or va tajribali o‘qituvchilar mehnat faoliyatini o‘rganish va o‘z ishida tadbiq

etish;

e) o'z ustida ishlash va o'z-o'zini tarbiyalash.

2-yo'nalish. O'z kasbiy mahorat elementlarini hosil qilish:

a) pedagogik faoliyatga oid, shaxsiy pedagogik mahoratni

takomillashtiruvchi ko'nikma va malakalarni egallash;

b) o'z mehnatini va qobiliyatini me'yorida to'g'ri ishlata olishi;

v) mutaxassislikka oid ma'lumotlardan to'g'ri foydalana olishi uchun diqqatni jamlay bilish.

3-yo'nalish. O'quvchilar guruhi bilan ishlay olish:

a) pedagogik faoliyatning shart-sharoitlari va guruh jamoasidagi ma'naviy holatni boshqara olish;

b) guruh jamoasidagi psixologik muhitni doimiy nazorat qilish;

v) ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarga ijodiy yondashuv;

g) pedagogik faoliyatga insonparvarlik va demokratik prinsiplar asosida yondashish;

d) o'quvchilar xulqi va bilimini o'z vaqtida rag'batlantirib borish;

e) jamoada shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilishni to'g'ri tashkil etish;

j) o'quvchilarning kundalik rejimga to'g'ri va doimiy rioya qilishini tashkil etish.

O'qituvchining mehnatini ilmiy tashkil etish — bu ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishishning eng muhim omillaridan biridir. Ilmiy asosda tashkil etilgan mehnat o'qituvchiga o'z faoliyatini rejalashtirish, vaqtni to'g'ri taqsimlash, o'quv-tarbiyaviy ishlarni samarali boshqarish va ijodiy yondashuvni kuchaytirish imkonini beradi. Bunday yondashuv natijasida ta'lim jarayoni samaradorligi ortadi, o'quvchilar faol ishtirok etadigan, o'z fikrini mustaqil ifoda eta oladigan sharoit yaratiladi. Shu bois o'qituvchining mehnatini ilmiy tashkil etish zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish, o'z ustida doimiy ishlash va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi farmoni. — Toshkent, 2020.
2. Xodjayev, N. "Pedagogik mahorat asoslari". — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. To'xtaboev, B. "Pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar". — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Azizxo'jayev, N. N. "Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat". — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2016.
5. Karimova, V. M. "Pedagogik psixologiya". — Toshkent: Universitet, 2021.